

ضمیمه هفتگی روزنامه همشهری

صاحب امتیاز: مؤسسه همشهری
مدیر مسئول: محسن مهدیان
سر دبیر: دانیال معمار
معاون ضمائم: پروانه بهرام نژاد
دبیر ویژه نامه: زکیه سعیدی
تحریریه: فرزین شیرزادی، سروش جنایی، سمیرا باباجانیور
ثریار روزپنهانی، حسن حسن زاده، شهره کیانوش راد، حمیدرضا
رسولی، یهاره خسروی، فاطمه لیا، صفورا صادقی و مقداد مهرایی

واحد فنی:

مدیر فنی: حامد یزدانی، مدیر هنری: مهدی سلامی
طراح گرافیک و صفحه آرایی: حمید یزدانی، سعید غفوری و امید روشنگر
عکس: گروه عکس همشهری، ویرایش عکس: کامییز نویدی
صفحه خوانی: سمانه مومن، هاله جوانفر، اعظم آجور بندیان

چاپ: همشهری
توزیع و اشتراک:
موسسه نشر گستر امروز نوین
پدیرش آگهی: ۸۴۳۲۱۰۰۰

صندوق پستی:
۱۹۳۹۵۵۴۴۶
تلفن: ۲۳۰۲۳۴۶۴
نمابر: ۲۲۰۴۶۰۶۷

گروه ضمائم همشهری ناشر نشریات:

دوچرخه، بچه‌ها، خانواده، پایدار، اقتصاد،
تندرستی، خردنامه، داستان، دانستنیها،
سرزمین من، ماه، معماری، ۲۴، شهر نگار،
سرخ و محله

نشانی: تهران، خیابان ولیعصر ۴، سرسیده به پارک وی،
کوچه شهید فریبتی، شماره ۱۴، روزنامه همشهری

صفحات «روایت تهران» که پیش روی شماست، به انعکاس روایت‌های خواندنی تاریخ تهران قدیم و سرگذشت شخصیت‌ها و نامداران، خیابان‌ها و گذرگاه‌ها، واقعه‌های تأثیرگذار و تاریخ شفاهی طهران تعلق دارد. با عکس‌های یازمانده از خاطرات تهران دیر و وقصه‌ها و ماجراهای
پس پشت این عکس‌ها، شما هم می‌توانید در انتشار این صفحه که متعلق به خود شما و شهر شماست ما را همراهی کنید. «همشهری» بهترین عکس‌ها و وقصه‌هایی را که برای ما ارسال می‌کنید با نام خودتان منتشر و شما «همشهریان همراه» هدیه‌ای تقدیم می‌کند.
نشانی و شماره تماس ما: ۲۲۰۲۳۴۵۵-۴۶۴، mahaleh@hamshahri.org

بهترین قصه‌های تاریخی تهران
جایزه می‌گیرند

حکایت سقاخانه کوچه خاطرهدار

ارادت خاندان قاجار به بقعه‌ای در دل بازار

اکنون اثری باقی نمانده و از بین رفته است، اما با اهتمام اهالی محله می‌توان تکه‌های شکسته دیوار این سقاخانه را روی دیوار پشتی مسجد مشاهده کرد.

این محقق شهری ماجرای جمع‌آوری بقایای سقاخانه معبرالممالک را اینگونه تعریف می‌کند: «سقاخانه در دست روی دیوار پشت مسجد بنا شده بود. در دهه ۶۰ سقاخانه تخریب و بقایای آن روی زمین رها شد. فردی به نام حاج آقا لرزاده، از اهالی محل، کاشی‌های شکسته، چوب و هر آنچه را در اثر تخریب به جامانده بود جمع کرد و این تکه‌ها را بدون هیچ طرح و معماری‌ای روی دیوار خانه‌اش که روبه‌روی سقاخانه قدیمی بود، چسباند تا یاد سقاخانه را در دل رهگذران زنده نگاه دارد.»

با نگاهی به چینش بقایای به جامانده روی دیوار متوجه می‌شویم که هیچ نظم و ترتیبی در چسباندن کاشی‌ها وجود ندارد، اما هنوز می‌شود روی تکه‌های کاشی، عبارات نصفه و نیمه کاشی‌های خوشنویسی شده‌ای را دید که روزگاری در کنار قطعه گمشده، خطی از آیه یا شعری زیبا را تشکیل می‌دادند. قاسم لرزاده می‌گوید پدرش با همکاری مردم محله این بقایا را جمع کردند. پدرش حتی ششیر آبی را از داخل خانه به این سقاخانه وصل کرده بود. فرزندان مرحوم لرزاده، هدف پدرشان از نصب تکه‌های به جامانده روی دیوار را علاقه مردم محله به سقاخانه می‌دانند و می‌گویند پدرشان با این کار می‌خواستند نماد محله سنگلج را حفظ کند.

موضوع: سقاخانه معبرالممالک
موقعیت: خیابان خیام

محله سنگلج سقاخانه‌های متعددی داشت که اکنون تنها نام و خاطره‌ای از برخی از آنها در یاد اهالی باقی مانده است. وحید سپهراد، مستندساز حوزه تهران، همجواری سقاخانه و نانواپی در گذرهای قدیمی و پررفت و آمد این محله را از ویژگی‌های سقاخانه‌های سنگلج می‌داند و می‌گوید: «این همجواری می‌تواند نشانه‌ای از مردمداری اهالی سنگلج باشد. بررسی محل موقعیت سقاخانه‌ها نشان می‌دهد که سقاخانه‌ها عموماً در گذرها و در مجاورت مساجد یا تکیه‌ها بنا می‌شدند و در کنار اغلب آنها هم نانواپی بوده است. اگر چه برخی سقاخانه‌ها مانند سقاخانه سیدناصرالدین و قوام و معبرالممالک در اثر بی‌توجهی تخریب شده و از بین رفته‌اند، اما برخی مانند سقاخانه در خونگاه، گذر قلی و گذر مستوفی همچنان باقی مانده و نشانه‌هایی از هویت تاریخی محله سنگلج به شمار می‌آیند.»

سپهراد سقاخانه معبرالممالک را یکی از سقاخانه‌های تاریخی محله می‌داند که در کنار مسجد تاریخی معبرالممالک در خیابان خیام بنا شده بود. معبرالممالک از افراد بانفوذ دوران قاجار و داماد ناصرالدین شاه بود. سقاخانه معبرالممالک هم‌زمان با مسجد و توسط دوستعلی خان معبرالممالک بنا شده بود. از این سقاخانه

از فرزندان امام زین‌العابدین است. یک کتیبه چوبی قدیمی بر بالای ضریح جدید قرار دارد که مشخصات بانی ضریح و سازنده را روی آن چنین نوشته شده است: «حاج میرزا تقی تهرانی، بانی ساخت ضریح و استاد قطب‌الدین سیف طرشتی این ضریح را ساخت. البته دیگر از ضریح قدیمی چیزی باقی نمانده است. این امامزاده صحن وسیع کاشی‌کاری و یک درخت بزرگ متبرک داشت که متأسفانه در طرح احداث خیابان خیام از بین رفت.» منیر السلطنه همسر ناصرالدین شاه که بخش عظیمی از مرمت و توسعه این امامزاده از موقوفات اوست در کنار امامزاده، مدرسه‌ای به نام خودش دایر می‌کند. «نارنجی نژاد درباره قبرستان قدیمی این امامزاده می‌گوید: «این قبرستان یکی از گورستان‌های تاریخی تهران محسوب می‌شود. نکته قابل تأمل این است که در این قبرستان به دلیل ارادت قاجار به امامزاده سیدناصرالدین (ع) شاهزاده‌ها و رجال درباری متعددی مدفونند. در ضلع غربی قبرستان بقعه سیدناصرالدین، قبر مردی صوفی مسلک وجود دارد که به نام شیخ چغندر معروف است. گویی شغلش راهزنی بوده و در شیی که قصد دزدی از درویشی را داشت، درویش رو به او می‌کند و می‌گوید: «تورا برای این کار نیافریده‌اند. دزد می‌پرسد: پس برای چه آفریده‌اند؟ درویش می‌گوید: با من همراه شو تا بفهمی. از آن پس دزد توبه می‌کند و به شیخ چغندر معروف می‌شود.»

موضوع: امامزاده سیدناصرالدین
ویژگی: بقعه‌ای قدیمی با گورستانی تاریخی

قدیمی‌ترین بقعه تاریخی محله سنگلج، امامزاده سیدناصرالدین (ع) است که به لفظ عامیانه مردم به آن امامزاده سیدناصرالدین می‌گویند. امامزاده سیدناصرالدین (ع) بقعه‌ای هشت‌ضلعی متعلق به قرن نهم هجری است. کتیبه‌هایی بر دیوار این بقعه نصب شده است که طبق آن در سال‌های آخر سلطنت ناصرالدین شاه قاجار به دستور همسرش منیر السلطنه، مادر کامران میرزا، این بقعه مرمت شد و توسعه یافت. منیر السلطنه زن مذهبی دربار بود که بسیاری از مراسم مذهبی و روضه‌خوانی دربار را بعد از مرگ مهدعلیا بر عهده گرفت. او روضه‌های خانگی برگزار می‌کرد و علاوه بر زنان دربار، همسران سفرا را هم دعوت می‌کرد. برای زیارت امامزاده‌های تهران همیشه پیشقدم بود و برای مرمت و رسیدگی به این بناهای مذهبی از هیچ چیز دریغ نمی‌کرد. بعد از مرگ برادرش ابراهیم خان که از رجال معروف و ثروتمند دربار بود چون فرزندی نداشت همه اموالش به منیر السلطنه و کامران میرزا رسید. منیر السلطنه هم بسیاری از این اموال را وقف کرد. و قفنامه ۳۹ صفح‌های این بانوی دربار یکی از بارزترین و قفنامه‌های تاریخ تهران است. حمیدرضا نارنجی نژاد، عضو هیأت مدیره انجمن سنگلج، می‌گوید: «این بقعه منسوب به ناصرالدین

هنرپیشه معروف در هیئت قمر بنی‌هاشم

با دسته‌های محله‌های دیگر به عزاداری می‌پردازند. چند سالی است که هیئت‌های جدیدی هم در محله دیده می‌شوند. در پارکینگ پاساژ دلگشای خیابان خیام هیئت افغانستانی‌ها عزاداری می‌کنند. هیئت کارگران طلاسا هم به تازگی به جمع هیئت‌های محله سنگلج اضافه شده است.

مستوفی مراسم عزاداری اجرا می‌کند. هیئت مصطفی دادکان هم از قدیم در محله سنگلج بود که فعالیتش را از تکیه دباغخانه آغاز کرد. در حال حاضر تکیه دباغخانه وجود ندارد ولی مسجد دباغخانه و سقاخانه دباغخانه هست. همه هیئت‌ها و دسته‌های عزاداری در دهه اول محرم جداجدا به سمت بازار می‌روند و در محله بازار

موضوع: هیئت‌های عزاداری
ویژگی: فعالیت هیئت‌های ۲۰۰ساله در کنار تازه‌تأسیس‌ها

سنگلج، یکی از ۵محله تهران قدیم، در آغاز ماه‌های عزاداری سالار شهیدان، امام حسین (ع)، میزبان هیئت‌هایی بود که حاجی‌بازاری‌ها یا پهلوانان و لوطی‌های محل پایه‌گذاری‌شان کرده بودند. نصرالله حدادی، تهران‌پژوه می‌گوید: «هیئت‌ها در قدیم معمولاً هودبند بودند. برای همین اشخاص معروف، بازاری‌ها، اقوام، اصناف، پهلوانان و... سعی می‌کردند تکیه‌دار باشند و هیئت خودشان را داشته باشند. تکیه‌ها محل‌هایی کوچک یا جادریایی بودند که فقط برای ایام محرم تعبیه می‌شدند و بعد از پایان محرم و صفر جمع می‌شدند ولی حسینی‌ها و مساجد همیشه و در تمام طول سال دایر و فعال بودند.» به گفته

حمیدرضا نارنجی نژاد فعالیت قدیمی ترین هیئت‌های سنگلج قدیمی به حدود ۲۰۰سال قبل می‌رسد: «در محله سنگلج قدیمی ترین هیئت مربوط به صنف بزازها بود که همچنان فعال است. هیئت نوبوگان قنات آباد و هیئت قمر بنی‌هاشم نیز از هیئت‌های قدیمی محله هستند. هیئت قمر بنی‌هاشم را حاج اکبر ناظم هدایت می‌کرد و در مرور سابقه‌اش با خاطرات یکی از بازگران مشهور سینما روبه‌رو می‌شویم. می‌گویند حاج اکبر ناظم دست خسرو شکیبایی را که در آن زمان پسر بچه بازیگوشی بود، می‌گیرد و از کوچ به هیئت می‌برد تا استکان‌های چای عزاداران را بشوید. خود مرحوم شکیبایی بارها گفته بود من خادم عزاداران امام حسین (ع) در هیئت بودم.» نصرالله حدادی می‌گوید: «در محله سنگلج ۲ هیئت به یک نام وجود دارند: یکی هیئت معبان‌الزهرای یا چنان که متعلق به خاندان آل احمد است و هنوز هم فعالیت دارد و دیگری هیئت معبان‌الزهرای مستوفی که در مسجد